

เรื่อง

เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย

กลุ่มที่ 2

การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย

2.3 การพัฒนาประเทศกับความสมดุลทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง

โดย

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์

นายกสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม

ร่วมจัดโดย

มูลนิธิชัยพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

และ

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
1. บทนำ.....	1
2. การวิเคราะห์เพิ่มเติม.....	6
3. ประเทศไทยใน 20 ปีข้างหน้า.....	7
4. ข้อเสนอแนะ.....	7
5. สรุป.....	7
เอกสารประกอบการเขียน.....	8

เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์*

1. บทนำ

เมื่อก้าวถึงสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปจะหมายถึง ทรัพยากรที่เกิดโดยธรรมชาติ ที่เกิดมาพร้อมกับโลกในลักษณะต่างๆ ได้แก่ ภูเขา หน้าผา ถ้ำ พื้นดิน แม่น้ำ คลอง หนอง บึง ทะเล ฯลฯ ทรัพยากรที่ปรากฏอยู่ใต้ผิวโลก และที่เป็นบรรยากาศห่อหุ้มโลกได้แก่ ดิน หิน ทราย น้ำ ลม แสงแดด พลังความร้อน แผ่นดินไหว และแร่ธาตุต่างๆ และทรัพยากรที่เกิดขึ้น และเจริญเติบโตบนผิวโลกได้แก่ พืช สัตว์ และมนุษย์ สิ่งแวดล้อม อีกประเภทหนึ่งเป็นประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง อาคาร บ้านเรือน ชุมชน ถนน เขื่อน เมือง แหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี เป็นต้น สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างย่อมส่งผลให้เกิดมลพิษต่างๆ โดยมนุษย์ตามมาด้วยได้แก่ น้ำเสีย อากาศเสีย กลิ่น คว้น เสียง ความสั่นสะเทือน สารอันตราย และสิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่างๆ

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หากการเปลี่ยนแปลงเกินความสมดุลจะทำให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติต้องเสียไป บางอย่างเมื่อหยุดรบกวนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอาจฟื้นตัวกลับคืนได้ แต่บางอย่างก็เสียหายไปโดยไม่สามารถฟื้นตัวกลับมาได้อีก ดังนั้น หากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างมากขึ้นจะทำให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติลดลงไปเรื่อยๆ

การพัฒนาประเทศไทยี่สิบปีที่ผ่านมา ตกอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นช่วงที่ประเทศได้พัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้วระยะหนึ่ง จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 4 (20 ปี) ซึ่งทำให้ประเทศสามารถก้าวเข้ามาสู่สังคมเศรษฐกิจที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยลำดับ ซึ่งรายได้ประชาชาติได้ขยายขึ้นกว่า 14 เท่าตัว คือจากฐานเศรษฐกิจที่มีมูลค่าการผลิตเพียง 60,000 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2504 เป็น 817,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2524 รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้น 8 เท่าตัวจาก 2,200 บาท ในปี พ.ศ. 2504 มาเป็น 17,200 บาทในปี พ.ศ. 2524 มูลค่าส่งออกสินค้าและบริการของไทยได้เพิ่มขึ้นกว่า 16 เท่าตัว คือจาก 9,900 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2504 เป็น 163,000 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2524 เป็นต้น

* นายกสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 จึงวางแผนพัฒนาให้เศรษฐกิจของไทยก้าวไปสู่ “ประเทศกึ่งอุตสาหกรรม” คือ การผลิตและรายได้จากภาคอุตสาหกรรมจะขยายสัดส่วนขึ้นใกล้เคียงกับภาคเกษตรกรรม

ขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าทึ่งว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้ทำให้ฐานทรัพยากรเศรษฐกิจเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดิน พลังงาน แหล่งน้ำป่าไม้ หรือแหล่งประมง ได้ถูกทำลายและใช้อย่างสิ้นเปลืองโดยขาดการอนุรักษ์ ประชาชนอพยพเข้ามาในเมืองมากขึ้น ก่อให้เกิดความแออัดในชุมชนเมืองและเริ่มมีการทำลายสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม สุขภาพจิต ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาหยาเสพติด และอาชญากรรมมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศยังมีได้กระจายตัวออกไปทั่วประเทศ ประชาชนในชนบทอีกจำนวนมากยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาที่ผ่านมา

การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ถึง 9 จาก พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2549 รวม 4 แผน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)

มีการปรับแนวทางการพัฒนาสังคมส่วนรวม ได้แก่ การเน้นความสำคัญการพัฒนาสังคมในระดับพื้นฐาน คือ คน ครอบครัว และชุมชน ซึ่งเป็นส่วนย่อยของสังคมให้มากขึ้น โดยสนับสนุนให้มีขนาดและโครงสร้างของประชากรที่เหมาะสม และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีความสามารถ และมีบทบาทที่เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดระบบทำให้เกิดความเสื่อมโทรมเป็นอันมาก บางครั้งมีการขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็แสวงหาทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติมเพื่อมาใช้ในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต จึงมีการปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ผลมากขึ้น ดำเนินการเพื่อจัดให้มีกรรมสิทธิ์ที่ดินประเภทต่างๆ อย่างเหมาะสม จัดให้มีการแสวงหา และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ และอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งให้มีการพัฒนาระบบบริการพื้นฐานด้านกิจการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ พลังงาน และกิจกรรมขนส่งของประเทศ จัดทำแผนการพัฒนาเมือง พื้นที่เฉพาะและชนบท ในการดำเนินการพัฒนาให้ยึดปัญหาในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก โดยมุ่งเน้นแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง และความต้องการของประชาชน โดยการกระจายอำนาจให้จังหวัดกำหนดพื้นที่เป้าหมายของตนเอง

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)

การที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นฐานเศรษฐกิจหลักของประเทศ เป็นศูนย์บริหารทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม และเป็นศูนย์กลางทางการบินนานาชาติที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กรุงเทพมหานคร จึงทำหน้าที่เป็นฐานเศรษฐกิจ และบริการหลักของประเทศ ทำให้ประชาชนอพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานครมากขึ้น มีถึง 7.7 ล้านคนที่อาศัยอยู่ในมหานคร จากจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองทั่วประเทศประมาณ 18.3 ล้านคน คาดว่าอีก 20 ปีข้างหน้า ประชากรในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะเพิ่มขึ้นเป็น 12 ล้านคน แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงมุ่งชี้ทางการขยายตัวของชุมชนและการใช้ที่ดิน โดยเน้นการพัฒนาภาคมหานครและเขตเศรษฐกิจใหม่ มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาและการขยายตัวของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลให้ออกไปเชื่อมต่อกับพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก และให้พื้นที่แหล่งอุตสาหกรรมของภาคกลางตอนบนมีจังหวัดสระบุรีเป็นศูนย์กลาง มีการเชื่อมต่อการคมนาคมโดยใช้ระบบทางด่วนระหว่างเมือง รถไฟความเร็วสูง โดยให้มีการเชื่อมต่อการเดินทางระหว่างทางด่วนกับโครงข่ายถนนท้องถิ่นได้อย่างสะดวก อีกทั้งให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยเฉพาะในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะให้ผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากนี้แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้ชี้้นำให้มีการพัฒนาแหล่งโบราณสถาน โบราณคดี อนุรักษ์ ทำนุบำรุง ดูแลมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนให้มีการพัฒนาระบบเครือข่ายสารสนเทศทางศิลปวัฒนธรรมด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติมีแนวทางหลักโดยให้มีการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จัดวางระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและเร่งรัดออกพระราชบัญญัติเพื่อรองรับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

ตระหนักว่าแนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีต ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิต เพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศและความเจริญทางด้านวัตถุที่ขยายตัวมากขึ้น มิได้หมายความว่าคนไทยและสังคมไทยจะมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงาม เรียบง่าย และเอื้อต่อกันในสังคมไทย เริ่มเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคม ดังนั้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ยุทธศาสตร์ของการพัฒนา คือพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้มากที่สุด และการปรับระบบการบริหาร

จัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติให้มากที่สุด ส่วนการพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและการสร้างรายได้ เน้นพื้นที่ชายแดนได้แก่

1. เขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย – มาเลเซีย – ไทย
2. เขตอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ ไทย เวียดนาม และจีน)
3. เขตเศรษฐกิจในอนุทวีป (ไทย อินเดีย ศรีลังกา บังกลาเทศ และเมียนมาร์)

และการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ฝั่งทะเลภาคใต้ ฝั่งทะเลตะวันตก และพื้นที่ภาคมหานคร สำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนั้นต้องเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ ร่อยหรอและเสื่อมโทรมลง รวมทั้งต้องแก้ไขและปรับปรุงแหล่งกอมลพิษที่เกิดจากการขยายตัวของกิจกรรม ทางเศรษฐกิจและชุมชนเมืองโดยขาดการป้องกันทรัพยากรก่อนที่จะมีการพิจารณา โดยกำหนดแนวทาง การฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับดินและน้ำ ลดการแพร่กระจายมลพิษจาก แหล่งอุตสาหกรรม แหล่งเกษตรกรรม และชุมชน ควบคุมมลพิษที่เกิดจากการจราจร สารอันตรายจาก แหล่งกำเนิด กำจัดกากของเสียโดยให้มีระบบบำบัดและกำจัดของเสียรวม การบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จัดให้มีการกำหนดเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม โดยการ ขึ้นทะเบียนและประกาศเขตคุ้มครองแหล่งธรรมชาติ และให้มีการประสานนโยบายการจัดการด้านการใช้ ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และให้ไปในทิศทางเดียวกัน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

เน้นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมไทยนับตั้งแต่การระดมความคิด ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์และร่วมจัดทำรายละเอียดของแผนโดยทุกฝ่ายเห็นพ้องกันให้อัญเชิญ “ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำการพัฒนาประเทศระยะปานกลางของวิสัยทัศน์ ระยะยาวที่กำหนดไว้ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุก มิติ มีวิธีคิดเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมคือ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ การรักษา การฟื้นฟู และรักษาสุขภาพแวดล้อม ชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวและการบริหารจัดการปัญหามลพิษอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน การพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนนั้น เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองนำอยู่ ชุมชนนำอยู่ การแก้ปัญหาความยากจนในชนบทและเมือง ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในสังคม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูล และการจัดการพื้นที่เชิง บูรณาการที่ยึดพื้นที่ภารกิจและการมีส่วนร่วม

สรุปผลการพัฒนาประเทศไทย

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้รายงานไว้ โดยสรุปว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 เน้นการสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการลงทุนกระจายการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และประปา แต่ไม่สามารถกระจายรายได้และทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชนบทดีขึ้นได้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม ทำให้ลดอัตราการเพิ่มประชากร และการ กระจายรายได้ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปได้บ้างในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ความผัน พวนทางการเมืองและวิกฤตการณ์น้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดอย่าง รุนแรง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-6 จึงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวของ เศรษฐกิจโลกส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวอย่างรุนแรงเกินกว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะรองรับ ได้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จึงได้เริ่มปรับแนวคิดไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งการรักษาระดับการ เจริญเติบโตในระดับที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย ที่เน้นให้ “คนเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนามาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มีกระบวนการที่จะเชื่อมโยง มิติต่างๆ ของการพัฒนา ตลอดจนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ประเทศต้องเผชิญกับวิกฤตของประเทศ โดยเน้นการ รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการลดผลกระทบต่อการพัฒนาคนและสังคม การปรับโครงสร้างทาง เศรษฐกิจให้เข้มแข็งและกลับสู่สมดุล และการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศ

แต่การเติบโตดังกล่าวยังอยู่บนพื้นฐานความไม่สมดุลของการพัฒนา กล่าวคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ของการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างภาคชนบทกับเมือง และระหว่างกลุ่มคนใน สังคม ยังเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ทั้งก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ตามมา อาทิ ปัญหายาเสพติดและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์เต็มที่โดยขาดการฟื้นฟู ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งใน การแย่งชิงทรัพยากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จึง นำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า แม้เศรษฐกิจขยายตัวในระดับดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนใน สังคมไทย ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กรภาคประชาชนต่างๆ ตื่นตัวและเข้ามา มีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยมีการรวมกลุ่มของประชาสังคมในหลายรูปแบบอย่างเข้มแข็ง

มีการขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวาง และมีการทำงานร่วมกับภาครัฐในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

2. การวิเคราะห์เพิ่มเติม

เมื่อได้ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6, 7, 8 และ 9 แล้ว เห็นว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 มุ่งหาทรัพยากรเพื่อมาใช้ในการพัฒนาประเทศเพิ่มเติม และให้มีการจัดทำแผนพัฒนาเมือง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ให้มีการจัดระบบคมนาคมขนส่งทั้งทางด่วน และรถไฟความเร็วสูงเชื่อมต่อระหว่างเมือง และให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นั้น ตระหนักว่า แม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตมากขึ้นเพียงใดก็ตาม ประชาชนยังขาดความสุข วัฒนธรรมของคนไทยและความเป็นไทยได้หายไป ทรัพยากรเสื่อมโทรม และร่อยหรอ และในแผนนี้ได้มีความพยายามให้มีการพัฒนาพื้นที่ขนาดใหญ่ ได้แก่ พื้นที่อนุทวีป และพื้นที่อนุภาค รวมทั้งพื้นที่ชายฝั่งทะเลต่างๆ ทั้งฝั่งตะวันออก ตะวันตก และได้ แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ยังเน้นเรื่องการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาควบคู่ไปด้วย

ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นั้นเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ และได้ัญเชิญ "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมานำทางการพัฒนาด้วย

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า แต่ละแผนพัฒนาฯ มีจุดเด่นของตน ซึ่งต้องปรับไปตามสถานการณ์ของแต่ละแผน การชี้แนะในแผนยุทธศาสตร์อาจไม่ละเอียดพอ จึงทำให้

1. การพิจารณาเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่นั้นได้รับการพิจารณาภายหลังการพิจารณาเพื่อการพัฒนา เมื่อมีปัญหาจึงใช้แต่วิธีการแก้ไข ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมเสียหายเร็วขึ้น เนื่องจากหลายปัญหาแก้ไขได้ไม่หมด บางปัญหาแก้ไขไม่ได้
2. การพิจารณาเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องใช้วิธีป้องกันทรัพยากรที่มีคุณภาพทั้งธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างก่อน พื้นที่นอกขอบเขตที่ป้องกันจึงยอมให้มีการพัฒนาได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและขนาดของพื้นที่ และขนาดของกิจกรรม
3. ความเข้าใจเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่เท่ากัน ซึ่งสิ่งแวดล้อมมีทั้งทรัพยากรและมลพิษ การพัฒนาจึงต้องป้องกันทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรม หรือสิ่งที่มนุษย์สร้าง ส่วนมลพิษที่ทำให้เกิดการเดือดร้อน ราคายูนั้นต้องใช้วิธีแก้ไข
4. ความเข้าใจคำว่าพื้นที่เฉพาะไม่ตรงกัน อีกทั้งไม่มีพื้นที่เฉพาะด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ด้านป่าไม้ และพื้นที่ชุ่มน้ำ
5. อาจไม่เข้าใจว่าการใช้ทรัพยากรบางประเภทมากเกินไป หรือนานเกินไป อาจเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรบางประเภทอย่างถาวรได้

6. ผลกระทบจากภายใน ก็เป็นปัจจัยในการพัฒนาเช่นกัน เช่นการเกิดไข้หวัดนก สถานการณ์ไม่สงบในภาคใต้ ภัยแล้งต่างๆ ที่เพิ่งผ่านปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น

3. ประเทศไทยใน 20 ปีข้างหน้า

1. หากมีการพัฒนาในแนวทางเดิม และอัตราเร่งเดิม ที่นำทรัพยากรทุกประเภทมาใช้เพื่อเร่งการพัฒนา จะทำให้ทรัพยากรฟื้นฟูตัวเองไม่ทัน ทรัพยากรบางประเภทฟื้นฟูไม่ได้ และทรัพยากรบางประเภทอาจสูญหายไปเลยไม่อาจกลับคืนได้
2. เมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้าง เสื่อมโทรมสูญหายไปทั้งจำนวนและคุณภาพ จะทำให้พฤติกรรมของคนเปลี่ยนไปในทางลบ ทำให้มีปัญหาต่อสุขภาพกายและจิตใจ
3. จะทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องทั้งภาคเมืองและชนบท
4. มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่งดงามของคนไทย จนไม่อาจรักษาไว้ได้
5. พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบและอาจได้รับผลกระทบก่อน ได้แก่ พื้นที่ป่าชายเลน ทะเลสาบสงขลา หุ่นกูร์ร่องไห้ เกาะช้าง และพื้นที่โดยรอบ พื้นที่ชุ่มน้ำภาคกลาง พื้นที่ธรรมชาติและเมืองเก่าริมแม่น้ำโขง เช่น เชียงแสน เชียงของ พื้นที่เมืองเก่าสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร อุทยาน เชียงใหม่ และรัตนโกสินทร์ เป็นต้น
6. หากไม่มีมาตรการป้องกันที่เข้มแข็ง จะทำให้ต้องเสียพื้นที่ที่มีคุณสมบัติพิเศษทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ได้แก่ พื้นที่โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี ย่านวัฒนธรรม และเมืองเก่า

4. ข้อเสนอแนะ

1. ให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับคิดเป็นองค์รวมให้ครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา ก่อนจะพิจารณาเรื่องใดๆ
2. ให้ผู้ปฏิบัติงานมองจากกว้างไปสู่นแคบ หรือคิดให้กว้างที่สุดในขอบเขตการปฏิบัติงานของตน แล้วทำแคบเฉพาะเรื่องได้ จะทำให้มองเห็นความสอดคล้องกับภาพรวมได้
3. ควรชะลออัตราเร่งการพัฒนาลง เพื่อตั้งหลักและรอให้ทรัพยากรบางประเภทฟื้นฟูตนเองได้ และจูงใจให้ประชาชนพร้อมที่จะร่วมมือด้วยทุกระดับ
4. ควรฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยแต่ละท้องถิ่น และสร้างเอกลักษณ์เป็นกลุ่มตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่น
5. ควรมีมาตรการจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์
6. ควรมีมาตรการทางกฎหมายไว้ป้องกันพื้นที่ที่ควรสงวน รักษา และควรอนุรักษ์และใช้บังคับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
7. ระดับผู้ปฏิบัติงานต้องมีความเข้าใจตรงกันในการพัฒนา เพื่อกำหนดกรอบการพัฒนาให้กระชับและชัดเจน

5. สรุป

การพัฒนาประเทศใน 20 ปีข้างหน้าเมื่อมองย้อนหลังและคาดว่าแนวโน้มของการพัฒนาจะเป็นไปดังที่ผ่านมา จะเห็นว่าการเจริญเติบโตทางวัตถุเพิ่มขึ้นมาก ธรรมชาติจะถูกทำลายลงมากจนขาดความสมดุล วิถีชีวิตของคนจะเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น สังคมชนบทจะถูกทำลาย เนื่องจากสมัครใจเรียนแบบสังคมเมืองใหญ่ สังคมแบบเครือญาติและความเอื้ออาทรต่อกันจะหายไป ชนบทจะถูกทอดทิ้ง ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมจะขาดการเฝ้าระวังจะถูกบุกรุก และถูกทำลายมากขึ้น เนื่องจากจะถูกนำมาใช้เป็นทุนในการพัฒนา เว้นแต่รัฐบาลจะมีมาตรการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมไว้ก่อนอย่างเคร่งครัด โดยการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับต่างๆ และในแต่ละแผนพัฒนาต้องระบุ พื้นที่สงวนรักษาและพื้นที่อนุรักษ์ไว้ให้ชัดเจน และต้องมีมาตรการป้องกันพื้นที่นั้นไว้ ทั้งนี้ต้องชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจและสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างสมดุลย์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งต้องมีมาตรการที่จะลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างเคร่งครัดด้วย จึงจะดำรงรักษาแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติไว้ได้บ้าง

เอกสารประกอบการเขียน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

จำกัด, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ: หจก. เม็ดทรายพรินติ้ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2544.